

Svečana Splitska narodna nošnja kao inspiracija za vlastitu modnu kolekciju

Cota, Lucia

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:916341>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
TEKSTILNI I MODNI DIZAJN

ZAVRŠNI RAD

**SVEČANA SPLITSKA NARODNA NOŠNJA KAO INSPIRACIJA ZA VLASTITU
KOLEKCIJU**

LUCIA COTA

Zagreb, kolovoz 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
Zavod za dizajn tekstila i odjeće

ZAVRŠNI RAD

**SVEČANA SPLITSKA NARODNA NOŠNJA KAO INSPIRACIJA ZA VLASTITU
KOLEKCIJU**

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF TEXTILE TECHNOLOGY
Department of Textile and Clothing Design

FINAL THESIS

FESTIVE SPLIT NATIONAL COSTUME AS INSPIRATION FOR A COLLECTION

Izv. Doc. Art. MARIN SOVAR

LUCIA COTA
11311/TMD

Sveučilište u Zagrebu

Završni rad

Tekstilno- tehnološki fakultet

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Preddiplomski studij Tekstilni i modni dizajn

**SVEČANA SPLITSKA NARODNA NOŠNJA KAO INSPIRACIJA ZA VLASTITU
KOLEKCIJU**

LUCIA COTA
11311/TMD.

(53 stranice/ 38 fotografija /6 literaturnih izvora/ 16 likovnih ostvarenja)

Članovi povjerenstva:

1. Doc.dr.sc. Blaženka Brlobašić Šajatović, predsjednik/ica
2. Doc.art. Ivana Mrčela, član/ica
3. Doc.art. Marin Sovar, član/ica
4. Izv.prof.dr.sc. Irena Šabarić, zamjenik člana/ice

Mentor: Izv. Doc. Art. Marin Sovar

Rad prihvaćen za obranu: 7.9.2022.

SAŽETAK

Narodna nošnja Splita kao pojam odnosi se ne tradicionalno odijevanje starih Splitsana i varošana. Rad obuhvaća i detaljno opisuje Splitsku mušku i žensku narodnu nošnju 19. i 20. Stoljeća. Odijevanje starih Splitsana objašnjeno je kronološki po razdobljima, rad prati razvoj splitske nošnje od njenog nastanka do njenog konačnog oblika sve do kraja njezinog postojanja odnosno korištenja. Osim odijevanja povezuje se tradicijsko odijevanje grada Splita s običajima i kulturom života starih Splitsana-Varošana. Rad se oslanja na etnološku literaturu najviše iz fundusa Etnografskog Muzeja grada Splita, ali i na stručnu literaturu, replike i sačuvane odjevne predmete i tekstile narodnih nošnji. Rad detaljno opisuje svaki pojedini odjevni dio narodne nošnje, nakita a dotiče se i samih detalja s tekstilija svečane narodne nošnje. Na kraju rada nalazi se autorska mapa ilustracija koja sadrži 16 suvremenih modnih kreacija inspiriranih svečanom splitskom narodnom nošnjom i njenim glavnim elementima, bojama, oblicima i uzorcima.

KLJUČNE RIJEČI: Split, Varoš, narodna nošnja, odijevanje.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	2
3. NARODNA NOŠNJA GRADA SPLITA	4
3.1 Ženska nošnja do polovine 19.stoljeća	4
3.2 Ženska nošnja u drugoj polovini 19. i 20. Stoljeću	5
3.3 Muška nošnja	11
4. SVEČANA SPLITSKA NARODNA NOŠNJA	19
5. VLASTITO LIKOVNO OSTVARENJE.....	25
5.1 Ciklus modnih ilustracija inspiriranih svečanom splitskom narodnom nošnjom	25
6. ZAKLJUČAK	42
7. LITERATURA	43
8. IZVORI SLIKA.....	43

1. UVOD

Da bi potpuno razumjeli odijevanje starih Splićana i Splićanki potrebno je sagledati cjelovitu tradicijsku kulturu Splita i njegovog užeg predgrađa. Grad Split razvio se tijekom stoljeća na mjestu na kojem je car Dioklecijan zidao raskošnu palaču oko 300. te godine. Priliv stanovništva dolazio je većinski iz njegova zaleđa, pa je to seosko stanovništvo naseljavalo područje tada predgrađa grada-Varoši. Veli Varoš smješten na padinama Marjana na zapadnom dijelu grada. Iako se Varoš nalazi u iznimnoj blizini grada (palače) kultura života u toj četvrti nalikovala je više seoskom životu nego životu u gradu. Upravo to utjecalo je i na sam razvoj narodne nošnje Varošana što možemo vidjeti po materijalnoj kulturi, nazivima i dijelovima nošnje koji potječu iz krajeva iz kojih je doseljeno stanovništvo. U Varoši kao i okolnim dijelovima gradskog predgrađa (Dobri, Manuš i Lučac) uglavnom žive težaci, poljoprivrednici koji obrađuju polja koja su nekada opasavala grad Split. Vinova loza, masline, ulje i vino glavne su poljoprivredne i kulturne značajke ovog područja (Vidović-Begonja, 1988).

Žene splitskih varoši kao i sve žene dalmatinskih sela tkale su tkanine za potrebe svoga kućanstva (Koludrović, 1954). Žene koje su znale tkati, one vještije nazivaju se- *kalice*. Tkalo se na horizontalnom tkalačkom stanu – *krosnama*, dok su seoske tkalje same pripremale vunu za tkanje. Vuna i Lan bile su glavne sirovine za tkanje, u nekim se izvorima spominje da se na Splitskim poljima uzgajao lan pa se može pretpostaviti da su ga i obrađivale (Vidović-Begonja, 1988). Upravo iz navedenih izvora uvidamo da su u splitskoj narodnoj nošnji kao temeljni tekstili koristio Lan i Vuna, kasnije i pamuk. Pamuk se nabavljao trgovinom koja se vršila razmjennom dobara, u gradu trgovac bi tkaljama davao vunu, lan i pamuk dok su one uz određenu naknadu predavale gotove tkanine koje su se prodavale dalje. Starije žene splitskih varoši sve do 2. Svjetskog rata nosile su dio nošnje pretežno suknu (Vidović-Begonja, 1988). Uz način života starih Splićana zanimljiva je i slojevitost društva koja je u prijelazu s 19. na 20. stoljeće bila vrlo složena u Splitu. Glavna socijalna podjela bila je na težake (seljake koji obrađuju zemlju) i gradsku gospodu (građani koji posjeduju zemlju). Socijalna slika se komplicira početkom 20. stoljeća kada se splitski težaci počinju baviti i drugim poslovima pa za obrađivanje zemlje zapošljavaju radnu snagu iz splitskih predgrađa i okolice (Vojnović-Traživuk, 2002).

2. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Nema mnogo poznatih podataka o tome kako je točno izgledala Splitska nošnja starih varošana prije 19. Stoljeća. Jedan od prvih zapisa pronađenih na bakrorezu Theodora Viero-Jac Leonarousa iz druge polovice 18. Stoljeća žena splitske varoši koja je nosila nabranu voluminoznu suknju uz prsluk, te kratki haljetak dugih rukava. Na prikazu nema pregače koja je kasnije postala glavnim simbolom Splitske nošnje, umjesto pregače žena je oko pasa opasana tkanicom- po tome se vidi da nošnja pripada jadranskom tipu čije su karakteristike: kratka košulja dugih rukava stegnutima u zapešću, bez ovratnika s često širokim vratnim izrezom.

SLIKA 1 : Prikaz nošnje 1783. T.Viero.

Kasnije 1870.godine Ludwig Salvator u svojoj mapi prikazuje Splićanina u tipičnom dinarskom haljetku i na glavi šiljasta kapa crvene boje zvana crvenkapa. Prema ovome i navodima Ante Belasa može se pretpostaviti da je muška nošnja na početku 19. stoljeća pripadala dinarskom tipu. Karakteristike nošnje dinarskog područja su: košulja nalik na tuniku krojena iz jednog dijela s dugim širokim rukavima i uskim vratnim otvorom. Ostali dijelovi nošnje krojeni od sukna: haljetak bez rukava, haljetak s rukavima i duge hlače uskih nogavica. Na glavi je *crvenkapa* (Vidović-Begonja, 1988).

Pod utjecajem grada Splita nošnja kroz vrijeme poprima novu formu, ponajviše promjene u tkaninama pa se tako za svečanu mušku narodnu nošnju sve rjeđe koristi sukno, a za žensku nošnju se sve češće upotrebljavaju fine i skupocjene tvorničke tkanine (Vidović-Begonja, 1988).

Sanja Ivančić razlikuje splitsku mušku i žensku nošnju u 19. Stoljeću od nošnje s prijelaza 19. u 20. stoljeće. Njenu glavnu promjenu Ivančić smješta okvirno sredinom 19. stoljeća, kada se javljaju noviji oblici koji zamjenjuju stare (Vojnović-Traživuk prema Ivančić 1998). Ante Belas u svojim zapisima bilježi da poslije 1870. godine nastaju velike promjene u muškoj nošnji (Vojnović-Traživuk prema Belas 1940:23). Prema Belasu prvotni oblik muške nošnje u potpunosti odgovara dinarskom tipu nošnje koji je bio rasprostranjen u dalmatinskoj zagori dok je noviji tip zapravo modernizirana verzija prethodnog ruralnog oblika (Vojnović-Traživuk, 2002).

SLIKA 2: Radna i svečana ženska narodna nošnja SLIKA 3: Radna i svečana ženska narodna nošnja

Kroz drugu polovicu 19.stoljeća nastaju znatne promjene na splitskoj narodnoj nošnji. Formu koju je zadobila zadržava sve do 20. stoljeća kada izlazi iz upotrebe. Dok kasnije muškarci

progresivno napuštaju narodno odijelo, a ženska nošnja proživljava sve jači utjecaj suvremene gradske odjeće na tadašnje tradicionalno ruho (Ribarić, 1975).

3. NARODNA NOŠNJA GRADA SPLITA

Iako je nošnja mijenjala svoju formu od početka 19. Stoljeća prema 20. Stoljeću i to značajno. Nošnju dijelimo na mušku i žensku. Muška je nošnja od početka znatno konzervativnija od ženske pa je do duboke sredine 19. Stoljeća zadržala značajke dinarskog planinskog zaleđa, dok se ženska nošnja vrlo brzo uključila u mediteranska stilska kretanja (Vidović-Begonja, 1988).

3.1 Ženska nošnja do polovine 19.stoljeća

SLIKA 4 :Ženska narodna nošnja do polovine 19.st.

Slika broj 4 prikazuje Splitsku žensku nošnju iz 1846. Godine. Na prikazu se jasno vidi kako se silueta i redosljed oblačenja odjevnih predmeta nije značajno promijenio. Vremenska razlika od pola stoljeća (slika 1: prikaz nošnje 1783.) promijenila je Splitsku nošnju skoro do neprepoznatljivosti. Kako ovaj prikaz iz 19. stoljeća nema kratku jaknu jasnije se vidi ono što

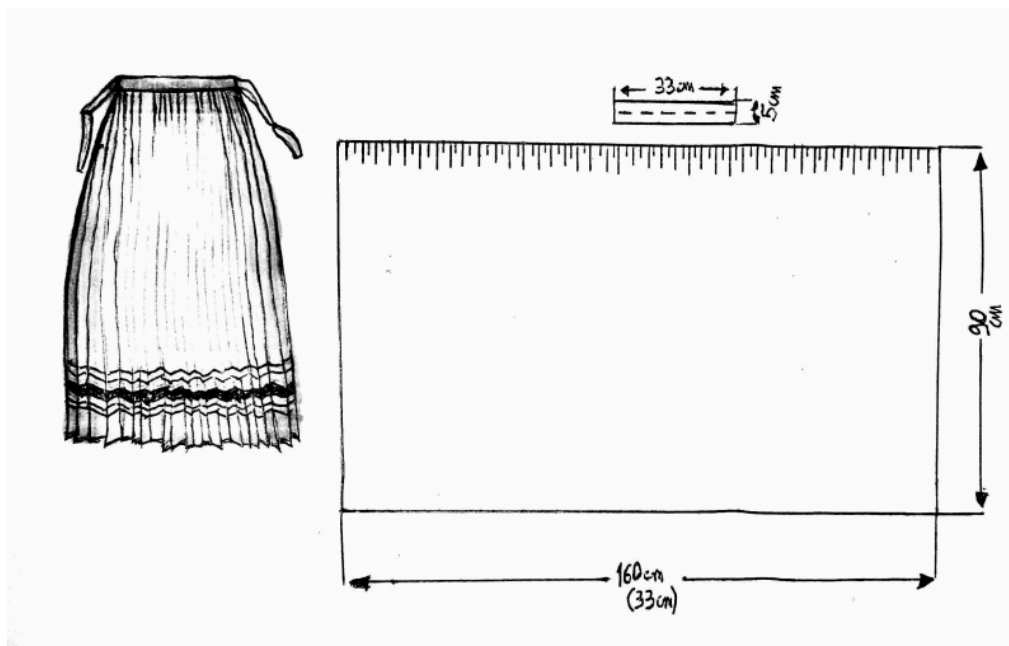
je prvi prikaz skrivao. Suknja se sastoji od dva dijela: uskog prsluka krojenog tako da tijesno prijanja uz tijelo i nabranog krila koji je po pretpostavkama prišiven za dno prsluka. Kao što se na prvom prikazu nadzire ovdje je vidljivo da se prslučić pripija uz tijelo unakrsnim vezanjem uzice kroz niz rupica uzduž prsiju nalik stezniku. Ova dva dijela možda su izrađena od istog materijala ali su zasigurno različite boje. Ispod prslučića suknje je drugi prsluk, nama prepoznatljiv kao *korpet* splitske nošnje. Kasnijom redukcijom suknje samo na krilo, *korpet* će se afirmirati kao gornji dio ruha, no i ovdje se ističe svojom svilenkastom i slikovitom tkaninom i dvorednom filiganskih dugmadi. Prva košulja, ona koja se oblači u donjem sloju ima široke rukave koji su gusto nabrani u zapešću. Marama oko vrata prekriva sitno nabrani okrugli izrez košulje. Na već postojećim osnovama košulje pojavljuju se neki novi detalji koji će kasnije postati odrednice splitske nošnje sve do kraja njezinog postojanja.

Ova varijanta više nema pojas već ga zamjenjuje novi predmet – *traversa*, pregača koja visi niz prednjicu suknje. Novina je i marama oko vrata koja je sada okićena mnoštvom nakita. Od nakita prepoznajemo *kordun* s privjeskom, *rećine* sa šest botuna i prstenje na svakom prstu osim palca. U desnoj ruci nalazi se bijeli rubac, a u lijevoj lepeza umjesto ranije preslice i vretena. Na nogama se nalaze bijele čarape i vrlo plitka kožna obuća zvana *nestve*. Po obilju nakita pretpostavlja se da se na prikazu radi o svečanoj ženskoj nošnji polovine 19. stoljeća (Ivančić, 2005).

3.2 Ženska nošnja u drugoj polovini 19. i 20. Stoljeću

U ovom vremenskom razdoblju razlika između svakodnevne i svečane nošnje većinski je u odabiru tkanine. Za svečane nošnje tkanine su vrlo fine i skupocjene industrijski rađene tkanine, dok su u radnom tipu nošnje tkanine od ručno izrađenih tkanja od vune, pamuka i lana. Prema različitom udjelu niti i tehnici tkanja razlikovale su se tkanine i tako su se određivale njihove primjene u domaćinstvu. Za svakodnevnu žensku narodnu nošnju koristila su se uglavnom pamučna platna zvana *latižana* i *traversada* – platno s lanenim nitima zvano *povismo* (Ivančić, 2005).

S kraja 19. Stoljeća ženska se nošnja sastojala od odjevnih komada: duge košulje, *korpet*- prsluk bez rukava, suknje zvane *brnica*, podsuknje, *traverse* odnosno pregače, *ffoka*- vrpca koja se većinom vezala na poledini suknje u struku, *kurtin*- kratki haljetak s rukavima, marama, čarape, cipele i nakit (priručnik za izradu). Takva se nošnja smatra klasičnom splitskom narodnom nošnjom (Vidović-Begonja, 1988).

SLIKA 5: Skica *traverse* i krojni dio

Detaljan opis klasične ženske narodne nošnje:

Košulja je izrađena od tvorničkog žućkasto bijelog platna, svojom duljinom seže do koljena. Uz vratni otvor čitavom dužinom košulje materijal je gusto nabran, a niz prsa košulja je otvorena. Košulja se uvijek kopča s dva bijela dugmeta, a rukav je krojen iz jednog dijela i u zapešću nabran. Ovakva se košulja nosi i u svakodnevnom odijevanju.

Prsluk (*korpet*) izrađen je od ručnog ili tvorničkog materijala ovisno o njegovoj primjeni. Duljinom *korpet* seže do bokova. Kroj je napravljen tako da je usko pripijen uz tijelo i na ramenu ima umetak. Od struka naniže šavovi nisu spojeni. Vratni izrez je ovalnog oblika i kao dodatak porubljen vrpcom različite boje nego što je *korpet*. Prsluk se preklapa na obje strane i kopča se na 4 srebrna filigranska dugmeta- ova dugmeta nemaju zapravo svoju funkciju već služe samo kao ukras. *Korpet* za svakodnevnu upotrebu izrađen je od domaćeg platna zvanog *latižana* i *travesada*, dok je onaj od svečane nošnje krojen od svilenog damasta jarko crvene boje. Svileni damast u splitskom se narječju još naziva i *operani raž* ili *operani velud* ako je damast broširan velurom. Te su skupocjene tkanine pretežno bile smečkaste ili zelene boje, kasnije žuto zlatne dok su starije žene nosile čak i crni *korpet*. U nošnji je uvijek važno pravilo da su *korpet*, *traversa* i *fjok* uvijek izrađeni od iste boje i materijala u kompletu.

Korpeti su uvijek porubljeni trakom od finog atlasa, velura, damasta ili damasta broširanog velurom. Ta je traka u kontrastu, različite boje nego sam *korpet* ali boje moraju biti u skladu.

Šotana je izrađena od tvorničkog pamučnog platna u bijeloj boji žućkastog tona. Duljinom je do gležnjeva i krojena je u 5 dijelova.

Brnica odnosno suknja se izrađivala od raznih materijala. Najčešće se krojila od *povisma* ili *latizane*, a u najsvečanijim prigodama izrađivala se od finih tvorničkih tkanina čime se ukazivalo na status žene u društvu jer je takva suknja bila izrazito skupocjena. Suknja je pretežno bila modre boje ili s plavim prugama. Izrađena od 6 dijelova, a struku se nalazi pasica s kukom za kopčanje. Suknja je nabrana u struku na nabore u razmacima 2-3 cm. S unutrašnje strane pretežno desne suknja ima džep koji se ne vidi. Suknja je pri dnu ukrašena *sočima* kojih može biti od 6 do 12 komada. Da bi suknja bolje padala pri dnu je ojačana tako što je podstavljeno tvorničko platno najčešće tamno crvene boje u visini od 20 cm. Na donjem je rubu prišiven gajtan od crne svile ili kao alternativa umetnuta je četkasta crna kupovna traka koja se zove *špaceta*. Za svečane prilike tu je druga vrsta suknje odnosno svilena brnica, izrađena od raža, finog atlasa ili operanog raža. Duljinom suknja seže do tla. Takva je *brnica* uvijek crne boje. Na lijevom boku ima otvor, gusto je nabrana osim sprijeda. Kopča se kao i obična *brnica* kukicama i sponama. Rub joj je ukrašen crnim velurom ili je također prišivena *špaceta*. Čitavom dužinom suknja je podstavljena crnim glotom, radi boljeg pada na dnu je uz crni glot dodatno podstavljena tanjom tkaninom.

Traversa također ima svakodnevnu i svečanu varijantu. Kod svakodnevne varijante *traversa* je izrađena od *traversade*. *Traversa* izrađena od domaćeg materijala može se nositi samo uz *brnicu* domaćeg materijala, dok se *traversa* izrađena od tvorničkog materijala može nositi na bilo kakvu *brnicu*. Svakodnevna pregača kroji se od dvije pole. Tkanina je modre boje s prugama koje mogu biti bijele, crvene, žute, zelene ili je tkanina zagasito crvene boje. Pregača je u struku nabrana u guste uspravne nabore široke 2-3 cm. Ima pasicu kojoj je dodana smeđa ili crna traka koja služi za vezivanje. Pri dnu je ukrašena *šocima* koji su široki 1 cm i može ih biti od 11 do 17 komada. Na dnu *traverse* dodana je traka od svilenog damasta ili velura crne boje, kao varijacija znalo se koristiti i običnu pozamanterijsku vrpce. *Traversa* za svečane prigode pak je krojena od 2 ili 3 dijela od iste tkanine i boje kao pripadajući *korpet*. Tkanina od koje je pregača napravljena je svileni damast ili damast broširan velurom svijetlosmeđe, žutozlatne, zelene boje, a kod starijih žena crne boje. Nešto je više ukrašena od obične *traverse* i to po sposobnosti i ukusu žene koja je izradila. Ornamenti na pregači su uvezeni svilenim koncem i to su biljni i cvjetni stilizirani simboli.

Fjok iako djeluje kao dio pregače on je zaseban komad, krojen kao velika vrpca za vezanje čiji krajevi sežu skoro do dna suknje. Ako pregača na kojoj je *fjok* nema ukrasa onda se na rub vrpce *fjoka* stavljalo rese.

Kurtin, kratki haljetak dugih rukava koji je krojen tako da prianja uz tijelo izrađen je od finog atlasa, svilenog atlasa uvijek u crnoj boji. Kroj je izrađen od dva dvije jednake koje dijelom zahvaćaju i leđa, leđa idu u trapez. Sprijeda je otvoren pa se ispod vidi *korpet*. Rukavi su krojeni od dva dijela koja se prema zapešću sužavaju. *Kurtin* je ukrašen samo na rukavu, u zapešću se nalaze razne aplikacije od crnog gajtana ili crnih staklenih zrnca koji su ušiveni u cvjetne stilizirane motive. Još može sadržavati ukrase od tanke kupovne crne čipke, sitnih nabora i slično. Marama kao dodatak najpoznatija je *polutina*, marama za leđa. Trokutastog oblika od svilenog damasta ili damasta broširanog velurom, dakle pravilo vrijedi da je obavezno istog materijala kao *traversa* i *korpet*. Uz dvije rubne strane prošivena je kupovna čipka ili resice obično iste boje kao i tkanina. Od dodatnih marama za veće svečanosti postojale su *zlatni šudar*, *berta*, *dubrovački šudar* i *peturin*.

Čarape i cipele zadnji su dijelovi ove opisane ženske narodne nošnje Splita. Čarape (*bičve*) pletene od pamuka, duljinom nešto ispod koljena. U dijelu stopala i prstiju pleteni su od modrog a u dijelu od zapešća na gore bijelim pamukom. *Gete*, cipele od crnog boksa s obje strane cipele je crna gumica za lakše oblačenje. Imaju nisku petu i sežu nešto poviše gležnja (Vidović-Begonja, 1988).

SLIKA 6: Svečana *traversa* od broširanog damasta

SLIKA 7: Žena u svečanoj nošnji

SLIKA 8: Muškarac i žena u svečanoj nošnji

S dvadesetim stoljećem dolazi kraj tradicijskog odijevanja među splitskim varošankama. U periodu do drugog svjetskog rata još se na fotografijama javljaju mladi splitski parovi odjeveni u tradicionalnu narodnu nošnju, dok je generacija njihovih potomaka već odjevena u građansko ruho. Povremeno su samo stariji odjeveni u tradicijski kostim (Ivančić, 2005).

Klasična ženska nošnja druge polovine 19. stoljeća stekla je novu varijantu. Neke od fotografija pokazuju kako žene i dalje nose *kurtin*. *Korpet* je zamijenjen novim odjevnim predmetom-*peturinom*, plastron trapeznog oblika s pripadajućim ovratnikom koji se umjesto *korpete* stavlja na prsa ispod *kurtina*. Uvijek je izrađen od iste tkanine kao traversa i *ffok* (Ivančić, 2005). Novoj varijanti nošnje s kraja 19. stoljeća odgovara i nešto zatvoreniji *kurtin* s četvrtastim dodatcima na dnu prednjica, time njegov prsni otvor dobiva oblik *peturina*. Uz takav *peturin* pripada rukav koji se u modernoj terminologiji naziva "a la gigot", takav se rukav u splitskom žargonu još naziva i rukav na pršut- rukav širokih, napuhanih ramena do lakta, uske podlaktice i stisnut u zapešću. Ove promjene na nošnji donosi europska moda iz devedesetih godina prošlog stoljeća (Vidović-Begonja, 1988).

SLIKA 9: Par u svečanoj narodnoj nošnji

SLIKA 10: Svečana narodna nošnja

SLIKA 11 I 12: Žena u svečanoj narodnoj nošnji

3.3 Muška nošnja

Tijekom 19. stoljeća muška nošnja kaskala je u praćenju europskih trendova naspram ženske Splitske nošnje, muškarci su bili težaci koji čitav dan rade u polju. Konzervativna sredina u kojoj muškarcu pripada rad u polju, a na ženi ostaje ugled kućanstva davala je prednost ženskom ruhu i garderobi. Tako je sve do kraja 19. stoljeća nošnja splitskog pučanina bila dinarski tip podrijetlom iz splitskog planinskog zaleđa. Taj usporeni razvoj muške splitske nošnje nadoknađen je krajem 19. i početkom 20. stoljeća kada se ujednačava muško i žensko narodno odijevanje. Malo je poznatih podataka o tome kako je izgledala starija nošnja dinarskog tipa, ali znamo da su se neki od njenih elemenata u odijevanju sačuvali sve do 30. godina 20. stoljeća. Prvi dokazi odnosno likovni prikazi iz kojih sa sigurnošću možemo iščitati kako je izgledala muška nošnja u 19. stoljeću je prikaz R. Focosiya iz 1848. godine (Ivančić, 2005).

”Focosi prikazuje Splanjanina odjevenog u bijelu platnenu košulju dugih i širokih rukava, sitno i gusto nabrana zaprešća i isto tako oblikovanog vratnog izreza, s rasporom sred prsiju. Košulja se na niskoj ošvici kopča končanim dugmetom. Preko košulje je *Ječerma*, prsluk bez rukava od crnog sukna. Duž rubova prsiju su mjedeni *alamari* kojim je *ječerma* na dnu zakopčana, dok je pri vrhu rastvorena. Preko lijevog ramena prebačen je *koparan*, do struka kratka jakna dugih rukava. Od smeđeg je sukna. Uski se rukav kopča do lakta *anžolama*, nizom kukica i spona. *Gaće* od modrog sukna su na stražnjici široke, a nogavice su uske i u listu potpuno pripijene uz nogu. Vjerojatno se straga na listu kopčaju istim *anžolama* kao i uski rukav *koparana*. Košulja i *ječerma* uvučene su u hlače oko kojih je u struku omotan široki levantski pas. To je svileni pojas žarkih boja, s u tkanju izvedenim motivima pruga i kvadrata. Kraj mu se zatiče tako da mu rese vise o struku. Na nogama su crne plitke polucipele, a na glavi crvena, neobično visoka kapa.” Opis je to Sanje Ivančić, jedne od autorica knjige *Spli'ska Gradenca*.

Sličan prikaz nošnje vidljiv na prikazu autora G. Manesa iz 1878. godine.

SLIKA 13: G. Manes, 1878.

SLIKA 14: V. Karas, 1849.

Na prikazu Vjekoslava Karasa iz 1849. godine možemo vidjeti velike sličnosti između splitske i sinjske nošnje, Karas također u nekim svojim prikazima uspoređuje Splićanina s momkom iz Sinja. Glavna je razlika što Splićanin ima dvoredno filigransko kopčanje *ječerme*, osim toga te dvije nošnje (Splitska i Sinjska) gotovo su iste. Spominjanje Sinjske nošnje pored Splitske dovodi u pitanje ulogu i pojavu *dolame* kao učestalu zamjenu kratkom *koparanu* na mnogim prikazima splitske nošnje iz tog vremena. Prvi put se *dolama* na splitskoj muškoj nošnji prikazuje 1830. godine. Na Karasovom prikazu muškarca pojavljuje se poseban tip kapice polukružnog oblika s visoko uzdignutim obodom od crne vunene tkanine. Također, usmenom predajom saznaje se da postoji i tip kapice koju su prisvojili i nosili samo viši slojevi, splitskih bogatih obitelji. Kapica se naziva *osmica*, opis kapice odgovara kapi na prikazu V. Karasa. Ako se ova informacija kasnije potvrdi kao točna to bi značilo da je muška nošnja s *dolamom* i *osmicom* bila statusna inačica bogatijeg sloja splitskih pučana (Ivančić, 2005). Još jedna zanimljivost kao dodatak muškoj nošnji je frizura takozvana *perčin*, duga kosa ispletena u pletenicu spuštenu niz leđa. Takva frizura uz mušku nošnju oznaka je muškog autoriteta. Nagada se da je tradicijski još predstavljala odraslog muškarca, glavu kuće pa čak i poseban

položaj u društvu, za sada su to samo pretpostavke koje ostavljaju prostor za daljnja istraživanja. Prema Belasovim zapisima zadnji Splitski Sličanin koji je nosio perčin bio je Ivan Čulić-Viskota i umro je 1885. godine. Takva nošnja za sada nema nikakvog doticaja s mediteranskim ili europskim stilskim osobinama ruha. Jedino što usvaja bio je levatanski svileni pojas koji dolazi umjesto dinarske struke i pripašnjače u struku. Također kao alternativu dinarskim opancima Sličanin u ovom razdoblju nose kožne polucipele. Kao takva Splitska muška nošnja 19. stoljeća rasterećena je teškog dinarskog ukrašavanja odjeće metalom (Ivančić, 2005).

Nakon prvog svjetskog rata dolazi do preobrazbe muške nošnje iz starijih oblika u novi građanski izričaj. Ivan Kovačić jedan od pučana koji su nosili ovaj tip gradske nošnje iz svog sjećanja opisuje nošnju i podcrtava s njom dobne, zimske i svečane inačice koje pripadaju dinarskom tipu nošnje. Nazivi i oblici predmeta ostaju nepromijenjeni ali je sada svakodnevna nošnja izrađena od domaćih tkanina *povisma* i *rigadine*, a svečana nošnja sve češće od kupovnih tkanina...*od najbojega crnog štofa kangarna, ol ništa sličnog, po guštu. Pas- za rabotni dan modri od povisma, a za nediju i svece o svile, raža crnoga, ol žuti na cvitiće, po guštu...* riječi su to Kovačića koje prenosi Ivančić u knjizi Splitska gradenca (31.str). U opisu možemo vidjeti da se ovisno o prigodi na muškoj nošnji mijenja boja pojasa od radnog dana do nedjelje i misnog slavlja. Kovačić također opisuje promjene u nošnji kod dobnih skupina...*Kod starijih muškaraca kapot je bio podstavljen crvenom, a kod mlađih crnom čojom...* Ostatak nošnje bio je još uvijek hlače koje su gore široke a dolje uske, opanci su radni i svečani dio nošnje, a mladi naraštaj usvojio je i visoke cipele od crne kože zvane *gete*. Crvene kape sada nose stariji ljudi, dok su mladi nosili kape s ravnim vrhom i jednim skupom od konca koja visi sa stražnje strane kape. Crna kapa, nošena umjesto crvene bila je dugo oznaka muškarca u žalosti (udovca ili muškarca koji tuguje za članom obitelji) (Ivančić, 2005).

SLIKA 15 I 16: Mladi muškarci u svečanoj nošnji

Promjene koje nastaju u muškoj nošnji krajem 19. i početkom 20. stoljeća većinom su samo estetske promjene. Najveća je promjena što se gotovo gube osobine dinarskog tipa nošnje (Ivančić, 2005).

S kraja 19. stoljeća splitska nošnja ostala je kao klasična nošnja kakvu danas poznajemo. Nošnja se sastoji od košulje, prsluka koji je bez rukava i u narječju zvan *ječerma* ili *koržet*, hlače, pojas ili *pas*, haljetak s dugim rukavima zvan *žurka* ili *zurka*, kaput i kukuljicom u narječju *kapot*, čarape ili *bičve*, *gete* cipele i kapa (Vidović-Begonja, 1988).

Detaljan opis klasične muške narodne nošnje:

Košulja koja je izrađena od bijelog pamučnog tvornički izrađenog platna. Košulja dužinom seže do bedara, kroji se od dva dijela. Košulja na prsima ima presavijeni raspoređeni ispod kojeg je napravljen dvostruki nabor sprijeda košulje. Oko vratnog izreza platno je gusto nabrano u razmacima od 2 cm, ta tehnika nabiranja u žargonu se naziva *na angriz* (slika 22). Široki rukavi košulje krojeni su iz jednog djela, nabrani rukavi na zapešću kod orukvice. Rukav se kopča s jednim dugmetom na orukvici.

Prsluk zvan *ječerma* ili *krožet* izrađen je od finog crnog tvorničkog sukna, *pana*. Duljinom seže do polovine bokova. Prsluk je krojen iz tri dijela, a sprijeda se nalazi otvor (slika 18). Krojni dijelovi prsluka su leđa i dvije prednjice. Prsluk ima prišiven džep kao i uz krajeve i rubove crni svileni gajtan. Niz prsa sa svake strane ušiveno je po 20 petljica od istog crnog gajtana. S lijeve strane petljice slobodno vise, a s desne se nalaze crni stakleni gumbi za kopčanje. Dugme može biti pozamanterijsko ili manje filingransko. Ispod vrata nalazi se još jedno dugme s petljom. *Krožet* je cijelom dužinom podstavljen za čvrstoću bijelim tvorničkim platnom.

Hlače ili *gaće* izrađene su također od *pana*, finog crnog tvorničkog sukna. Duljina im ide do ispod gležnja i pokriva polovinu cipela. Krojene su iz dva dijela s dva manja umetka koja idu između nogavica. Hlače su ukrašene crnim svilenim gajtanom na prednjem dijelu sa svake strane i u donjem dijelu gdje je otvor ukrašen s dva reda gajtana prošivanog u cik cak linije. Hlače su podvrgnute u struku i kroz porub je provučena keper vrpca koja služi za vezanje hlača. Nogavica završava na takozvano kolo, zaobljeni otvor na dnu nogavice dok na stražnjoj strani rub nogavice nije spojen već je ostavljeni otvor prišiven svilenim gajtanom. Uzduž otvora prišiveno je 9 spona s pripadajućim kukama za zakopčavanje. Hlače su također podstavljene čvrstim pamučnim platnom.

Pojas je jedan od glavnih simbola muške splitske svečane nošnje, pojas ili *pas* načinjen od domaće svilene niti. U tkanju se uvijek radilo da je u osnovi dvije, a u potki četiri boje. *Pas* je ukrašen prugama i kvadratima. Svila je najčešće žute boje varijacije su svijetlo ljubičaste, zelene i crne boje. Na krajevima su od iste osnove izrađene rese duge 17 cm. Stariji su ljudi po običaju uvijek nosili pojas u crnoj boji od svilenog damasta. Dimenzije pojasa su 200 cm u širinu i 30 cm u dužinu.

Žurka odnosno haljetak dugih rukava, duljinom do ispod bokova. *Žurka* je također izrađena od *pana*. *Žurka* se kroji iz dvije jednake prednjice koje zahvaćaju i dio leđa. Leđni dio ima u kroju naglašen struk. Rukavi od rukavnog izreza do psa imaju prorezan ušitak. Uz vratni izrez našiva se uspravni ovratnik u visini od 3 cm. Dugi rukavi kroje se iz 2 dijela. Prednjicama su dodani džepovi u pravilu dva do tri džepa. Rubovi su obrubljeni crnom svilenom pozamanterijskom vrpcom osim rubova na rukavu. Na rukavu je na orukvici na visini od 9 cm dodana ista pozamanterijska vrpca koja ima svrhu orukvice. Na orukvici 2 do 3 crna dugmeta. S prednje strane na prsima uz rubove prednjice poredani su *alamari*- vunene ili svilene petlje načinjene od vunene ili svilene vrpce. Broj *alamara* može varirati od 8 do 12 pari. Haljetak ima podstavu od crnog golota i zakopčava se samo prvim *alarmarom* na vratu.

Kaput ili *kapot* gornja je jakna s rukavima i kukuljicom pravljen od stupanog domaćeg sukna. Duljina mu prelazi koljena. Krojen je od 3 krojna dijela, to su leđa i dvije prednjice. Rukav je

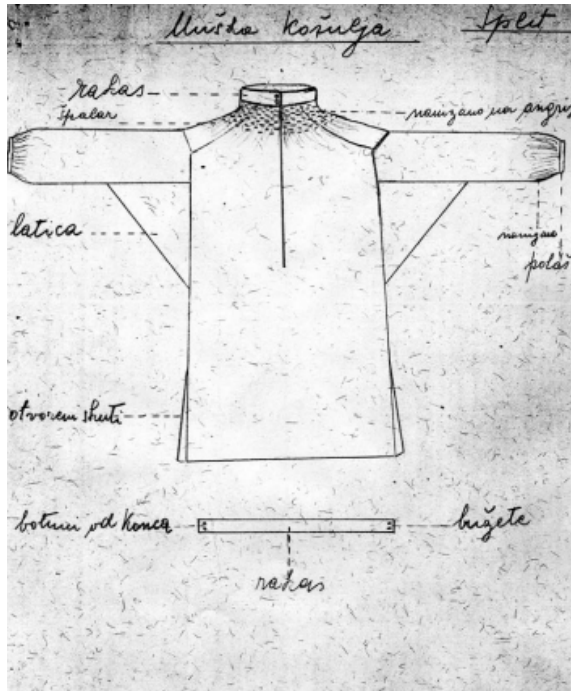
krojen iz jednog dijela i sužava se pri dnu. Kukuljica također od jednog komada sukna. Jedini ukras na kaputu je u otvoru kukuljice i prednjice koji su s unutrašnje strane podstavljeni crnim *panom* u širini od 14 cm. Istim je *panom* porubljen rukav u zapešću. Kaput se zimi nosi ogrnut preko oba ramena poviše *žurke*.

Čarape u žargonu zvane *bičve* pletene su tehnikom s pet igala od crnog pamuka. Zimska varijanta je bila pletene od bijele vune. Duljinom sežu sve do ispod koljena i u pravilu su duge 37 cm.

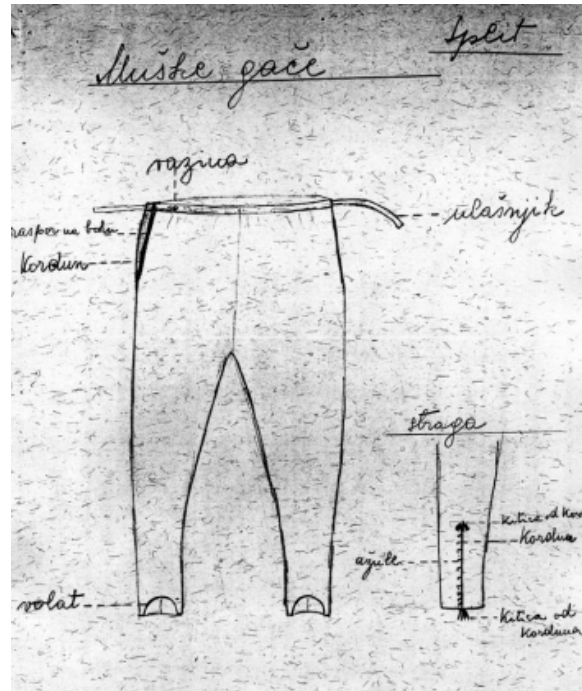
Gete – visoke cipele koje pokrivaju gležanj. Napravljene su od crnog boksa, sa strana imaju gumasti materijal kako bi se mogle lakše obuti i kako bi bolje prianjale uz nogu.

Kapa, također uz pojas jedan od glavnih simbola splitske narodne nošnje. Uvijek je crvene boje i još se naziva crvenkapa. Temeljni dio kape je okrugao i ravan promjera 17 cm, a u visini obod kape visok je oko 7,5 cm. Kapa je obrubljena s dva reda crnog svilenog gajtana koji u šavu završava s kiticom dugom 5 cm koja visi s kape. Iznad kitice na rubu je od crne vrpce izrađen krug koji je po sredini nabran i s vanjske strane uhvaćen crnim koncem (slika 23) (Vidović-Begonja, 1988).

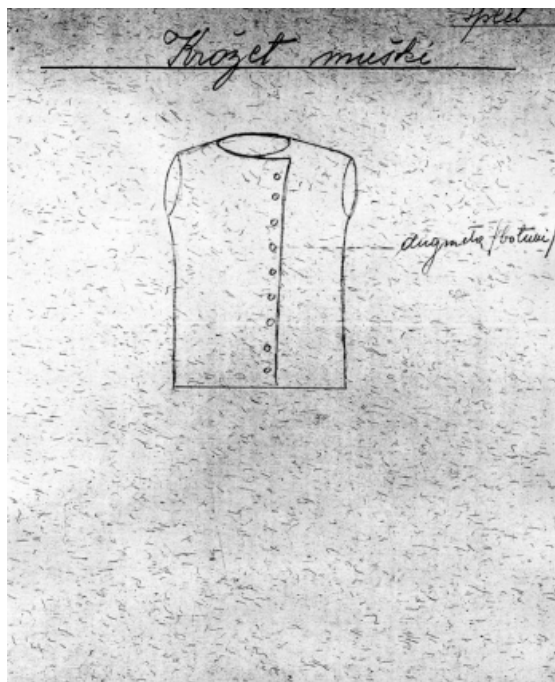
Opis muške nošnje početkom 20. stoljeća prema Ivančić; *Koparan*, do struka kratka jakna sa stiliziranim pozamanterijskim ukrasnim petljama – *alamare*. Uz prvotni vratni polukružni izrez našiva se uspravan ovratnik. Ovaj novi svečani haljetak dobiva i novi naziv –*žurka* ili *zurka*. *Koparan* je sada radni odjevni komad dok je *žurka* svečana inačica. U svečanoj nošnji više se ne nose *gaće na ažulu* već *gaće na kolo*. Hlače su sličnog kroja, s istim uresima ali nešto širih nogavica koje pri dnu imaju urezan polukružni otvor zbog kojeg hlače lijepo pristaju na visoke cipele- *gete*. Ispod *koporana* ili *žurke* nose se *ječerme* ili *krožuni*. Svakodnevni radni *krožuni* izrađeni su od povisma, dok su svečani od kupovne tkanine. U konačnoj svečanoj muškoj nošnji ovi prsluci se spajaju u jedan odjevni predmet s dva različita naziva. Nekada dvoredno kopčanje svečanih ječermi filigranskim dugmetima već krajem 19.stoljeća postaje jednoredno kopčanje. U 20. stoljeću prevladavaju ječerme s gustim petljama od gajtana s obje strane na prsima s ukrašenim dugmetima unutar petlji. Pod utjecajem građanske mode *žurke* i *ječerme* sada imaju urezane džepove, a hlače dobivaju džepove tek zamjenom hlača s *gaćama na kolo* (Ivančić, 2005). Ostali detalji za koje doznajemo u istraživanjima Vojnović-Traživuk u muškoj nošnji su bijele ili smeđe rukavice sa samo dva prsta koje su bile pletene ili krojene od sukna, rubac koji se vezivao oko vrata i svečana kravata odnosno vrpca od crnog baršuna svezana u mašnu oko vrata (Vojnović-Traživuk, 2002).

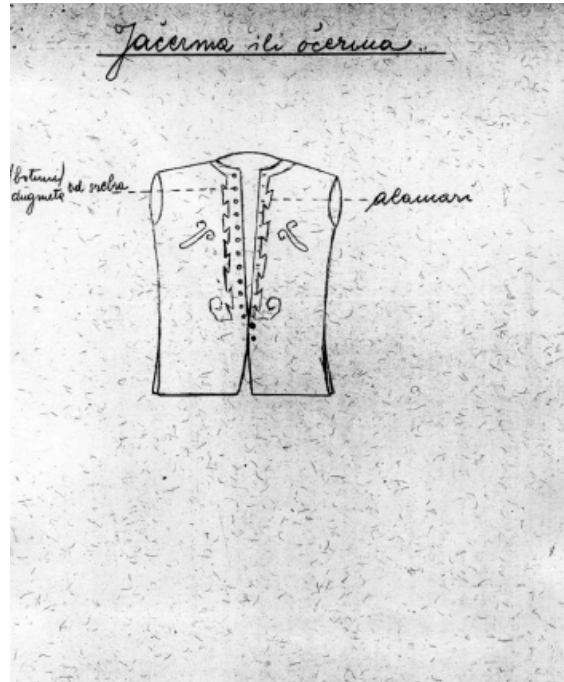
SLIKA 17: Muška košulja

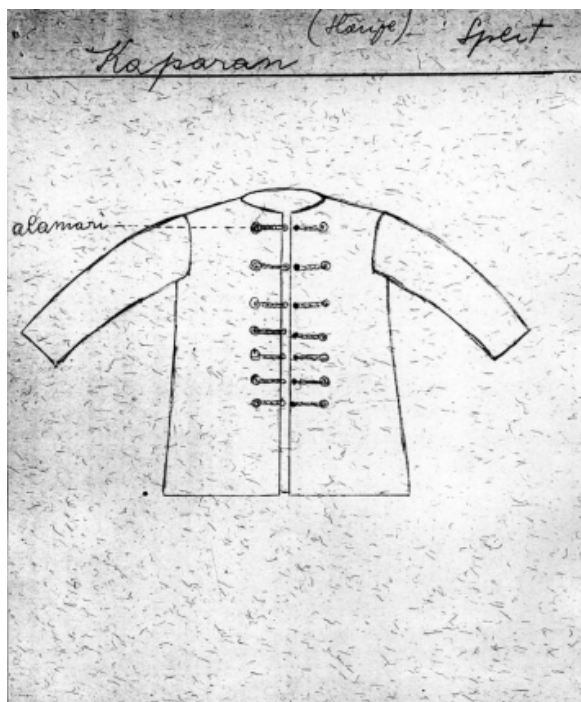
SLIKA 18: Muške hlače

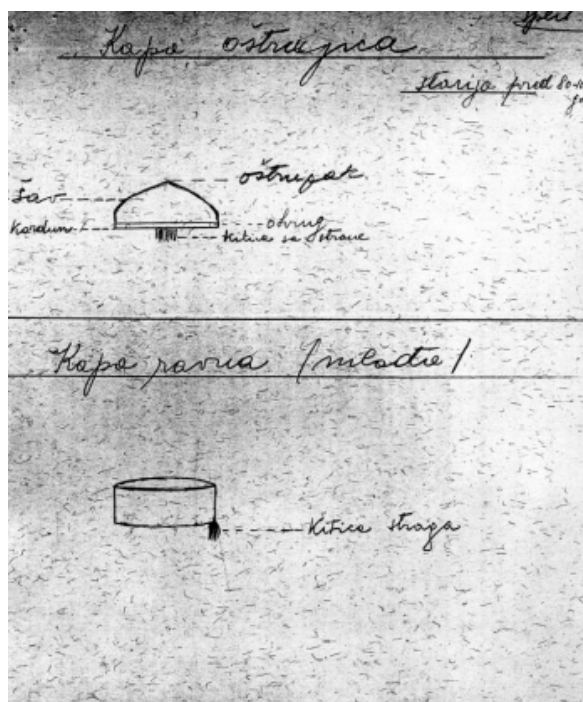
SLIKA 19: Muški prsluk

SLIKA 20: Ječerna

SLIKA 21: Muška jakna.

SLIKA 22: Muške kape.

SLIKA 23: Nabori muške košulje na angliš.

SLIKA 24: Muška kapa.

4. SVEČANA SPLITSKA NARODNA NOŠNJA

Svojom elegancijom i profinjenosti materijala splitska nošnja jedna je od najraskošnijih nošnji ovog područja koja plijeni i osvaja najzahtjevnija mjerila ukusa. Skupocjene raskošne kupovne tkanine osnovnih dijelova i mnoštva pozamanterijskih detalja i krojnih oblika u 19. stoljeću izmiču pojmovima klasičnog tradicijskog odijevanja. Prvim utiskom o pripadnosti građanskom načinu odijevanja prestala je znatiželja od strane istraživača narodnih rukotvorina. Kako je vrijeme odmicalo svečana splitska nošnja stječe status lokalnog izričaja i simbola grada Splita. Kao simbol grada ona ističe sve njegove osobine kao što su bogata arhitektonska i kulturna baština kojom je Split oduvijek izazivao pozornost (Ivančić S.,1998. Str.13).

SLIKA 25 I 26: Par u svečanoj splitskoj narodnoj nošnji.

U ženskoj nošnji svečana nošnja krajem 19. stoljeća marama oko vrata stječe osobitu važnost, vremenom se razvilo više različitih modela marame koji se koriste u različitim svečanostima od svečanijih do manje svečanih. Tako je na primjer marama koja priliči obredu vjenčanja bila izražena od finog bijelog atlasa, ukrašenog vezenom zlatnom srmom i šljokicama. Posebno ukrašene su bile one koje su uz šljokice imale i dopunu sitnih bisera. Marama za manja

svetkovanja bile su izrađene od svilenog damasta, također damasta broširanog velurom koji su sukladni s drugim predmetima nošnje (Ivančić, 2005).

SLIKA 27: Svilene damast marame

SLIKA 28: Pozamanterijski detalj pregače

Na takve skupocjene tkanine na osnovnim dijelovima nošnje još se dodaju i pozamanterijski ukrasi poput decentnih čipki, svilenih traka, staklenih zrnaca, gajtana, dugmadi i sl. Uz sve spomenute elemente splitska nošnja nikada ne pokazuje pretjeranu kićenost u samoj primjeni. Umjerenost i usklađenost detalja s materijalima i bojama jedan je od glavnih značaja svečane splitske nošnje kojima ona izbjegava pojavu kiča ali doprinosi sveukupnoj skupocjenosti i estetičnosti (Ivančić, 2005).

SLIKA 29 I 30: Detalji rukava

SLIKA 31: Detalj svečane *traverse*. SLIKA 32: Svečana *traversa* od broširanog damasta.

Osim raskošnih materijala i detalja u ženskoj se nošnji treba spomenuti i obilje zlatnog nakita. Od nakita stare Splitske su nosile broševe, naušnice ili već spomenute *rećine*, ogrlice, prstenje, ukrasne igle... (Ivančić, 1999).

Detaljan opis:

Tremanat je naziv za zlatnu ukrasnu iglu dugu 15 cm. Igla je na vrhu ukrašena spiralnim žicama koje na sebi imaju par zlatnih cvjetova i bisera. Nosi se u kosi zabodena iznad uha u pletenicu. Naušnice su se pojavljivale u raznim oblicima, oblik polumjeseca, cvijeta... Također bile su raznih veličina s privjescima ili bez. U pravilu su izrađene u zlatnom filigranu, ponekad imaju i dodatak sitnih bisera.

Od ogrlica najpoznatija su dva tipa: *kanijela* i *kordun*. *Kanijela* je duga zlatna ogrlica koja je nanizana od pločica bademastog oblika. Može biti duga sve do struka i na dnu ogrlice u vidu privjeska nalazi se medaljon ili križ umetnut u sedef. Također je kao i sav prethodan spomenut nakit izrađen u tehnici filigrana. *Kordun* je manja ogrlica koja se sastoji od niza manjih ogrlica koje padaju jedna ispod druge. Na njima može visjeti privjesak.

Špila je igla za prsa, napravljena od zlata duljine 8 cm. Najčešće u motivu cvijeta i u sredini ukrašena velikim poludragim kamenom obrubljenim sitnim biserima.

Zlatno prstenje u različitim oblicima najčešće sa sitnim granulama ili biserima s oblikom cvijeta koji u sredini ima poludrago kamenje. Žene su uz nošnju nosile po nekoliko različitih prstenja na svakoj ruci (Vidović-Begonja, 1988).

SLIKA 33: Nakit

Kao što je već spomenuto muška nošnja sastoji se od platnene bijele košulje s ošvicom, *ječerme*, prsluka bez rukava, haljetka s rukavima zvanog *žurka*, te *gaća*- hlača. Svi odjevni predmeti izrađeni su od finog tvorničkog sukna crne boje. Za svečane prigode posebno se opasivao levantski svileni pojas. Na glavi se nosi crvenkapa s ravnim tjemnom, na nogama visoke cipele zvane *gete* (Vidović-Begonja, 1988).

Na takvoj svečanoj muškoj nošnji koja je isključivo u crnoj boji jedini su ali i vrlo izraženi ukrasi su ukrasna dugmad opšivena crnim svilenim gajtanom ili svilenim vrpčama ušivenim po rubovima i šavovima, te petlje i *alamari* izrađeni od vunelih ili svilenih crnih vrpca. Crna dekoracija na crnoj osnovi daje i muškoj nošnji izrazitu profinjenost. Snježno bijela ošvica vrata košulje zvana *rakas*, levatanski svileni pojas koji može biti na pruge (starija verzija) ili pak noviji pojas od svilenog damasta i crvena kapa na glavi daju crnini malo boje i na taj način se nošnja značajno odmakla od svog starog ruha i sada savršeno pristaje svom ženskom paru (Ivančić, 2005).

SLIKA 34: Par u svečanoj narodnoj nošnji. SLIKA 35: Radna i svečana narodna nošnja.

SLIKA 36: Svečane narodne nošnje

SLIKA 37: Svečane narodne nošnje

SLIKA 38: Fotografija, blagdan Sv. Duje 1994.g.

5. VLASTITO LIKOVNO OSTVARENJE

5.1 Ciklus modnih ilustracija inspiriranih svečanom splitskom narodnom nošnjom

Modne ilustracije koje prikazuju kolekciju inspiriranu svečanom splitskom narodnom nošnjom nastale su kao utjecaj života autorice u gradu Splitu sa željom da kroz moderan način približi i sačuva tradiciju. Kolekcija je zamišljena kao etno kolekcija ali u modernom ruhu. Svi odjevni komadi su nosivi i zamišljeni da se kombiniraju sa svakodnevnom suvremenom odjećom.

Nit vodilja u stvaranju ilustracija autorici su bile najviše boje i oblici silueta narodne nošnje, ali i detalji i običaji koji su pretočeni u crtež. Ključni elementi koji se ponavljaju kroz ilustracije su falde, nabori uz vratni izrez, pregače, široki rukavi koji se sužavaju u zapešću, boje: crna, crvena, bijela. Ilustracije najčešće imaju X i Y siluetu s naglaskom u struku ali i ramenima i bokovima.

Autorica u odjevnim predmetima kombinira obilježja muške narodne nošnje na ženskoj odjeći i obrnuto. Suvremenost se javlja kroz krojeve ali i afirmaciju tijela nešto užim i kraćim odjevnim komadima kao što su suknja i gola ramena. U kolekciji se nalaze i boje koje nisu usko vezane za splitsku tradiciju pa se tako postiže kontrast. Od materijala dodatno je korištena čipka koja se u splitskoj nošnji javlja samo kao detalj, a u kolekciji se nalazi i samostalno na nekim odjevnim komadima.

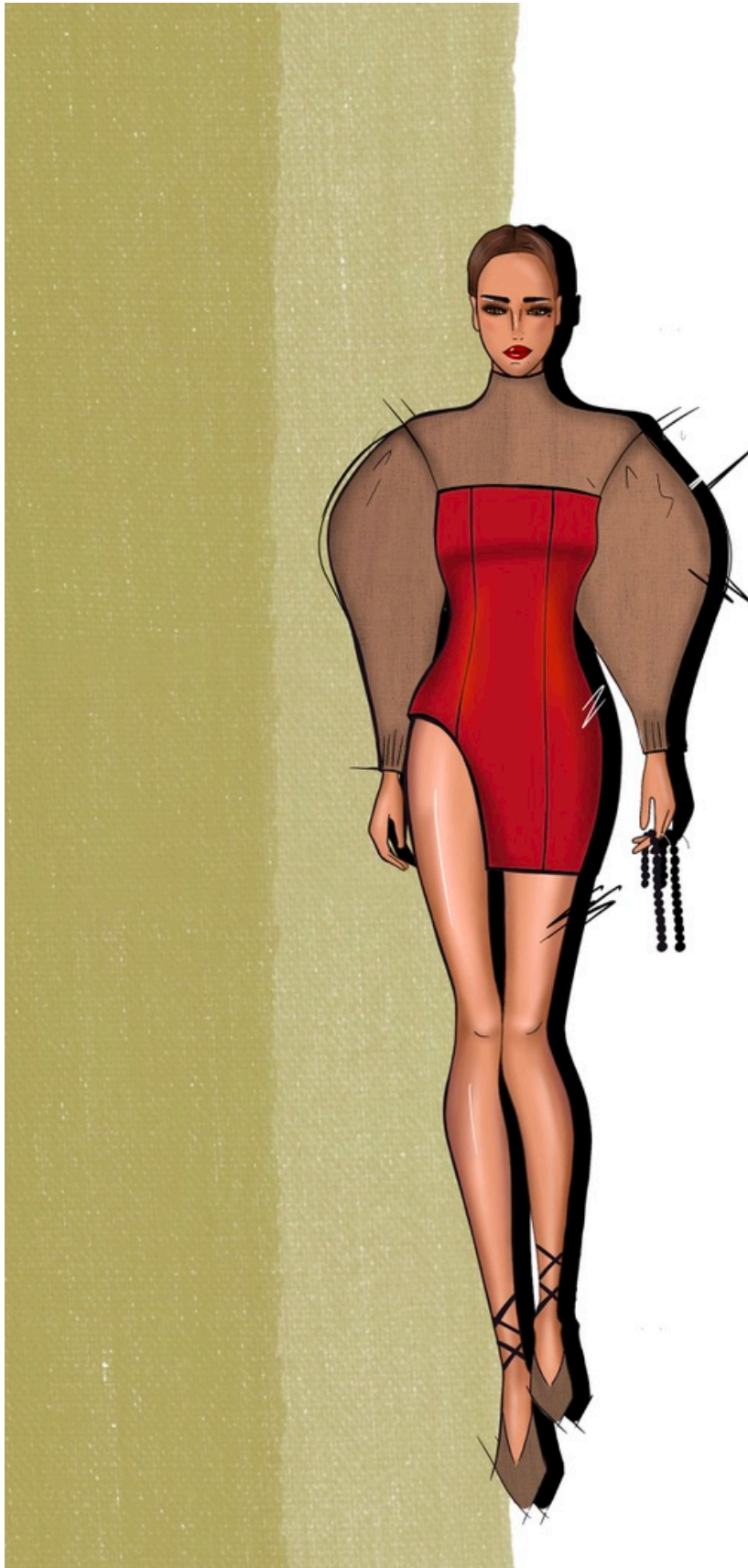
ILUSTRACIJA 1

ILUSTRACIJA 2

ILUSTRACIJA 3

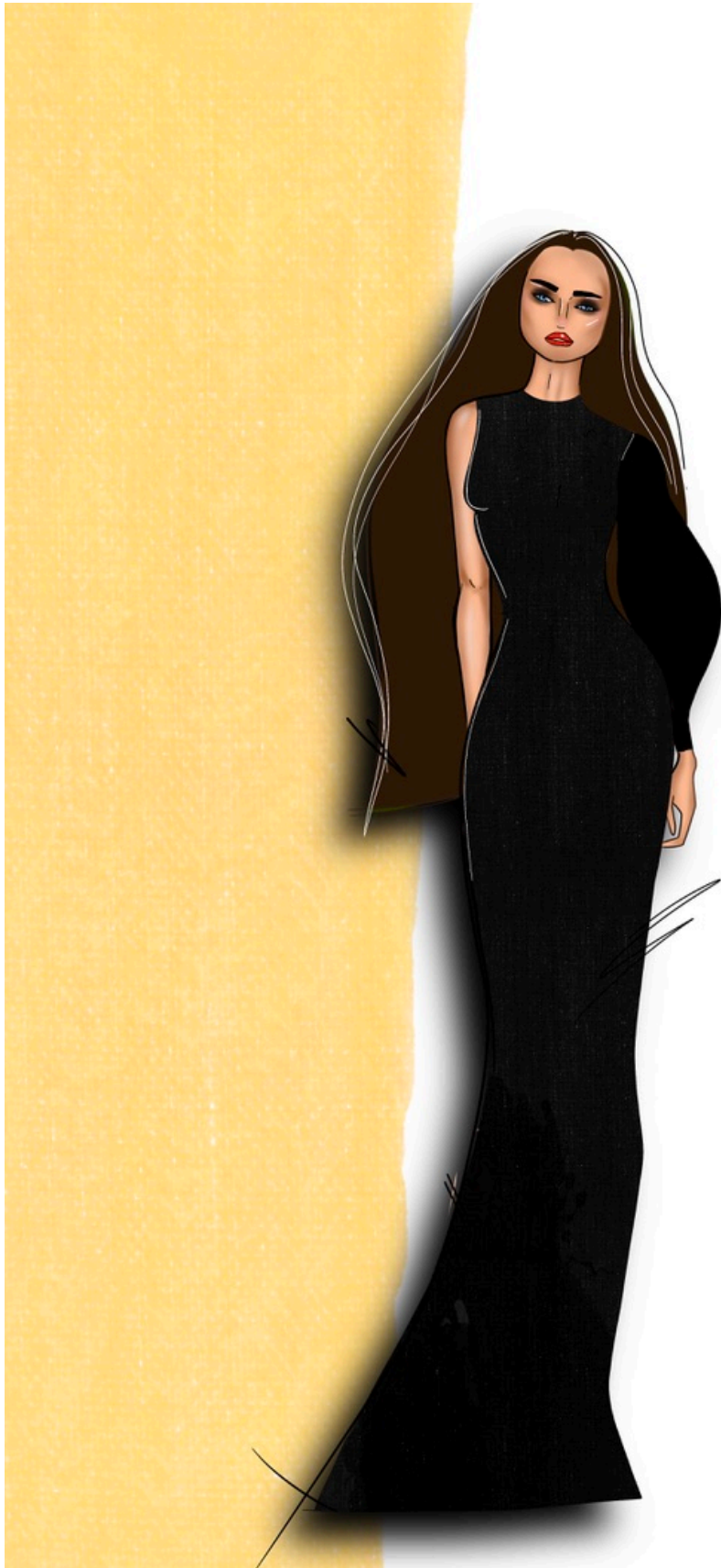
ILUSTRACIJA 4

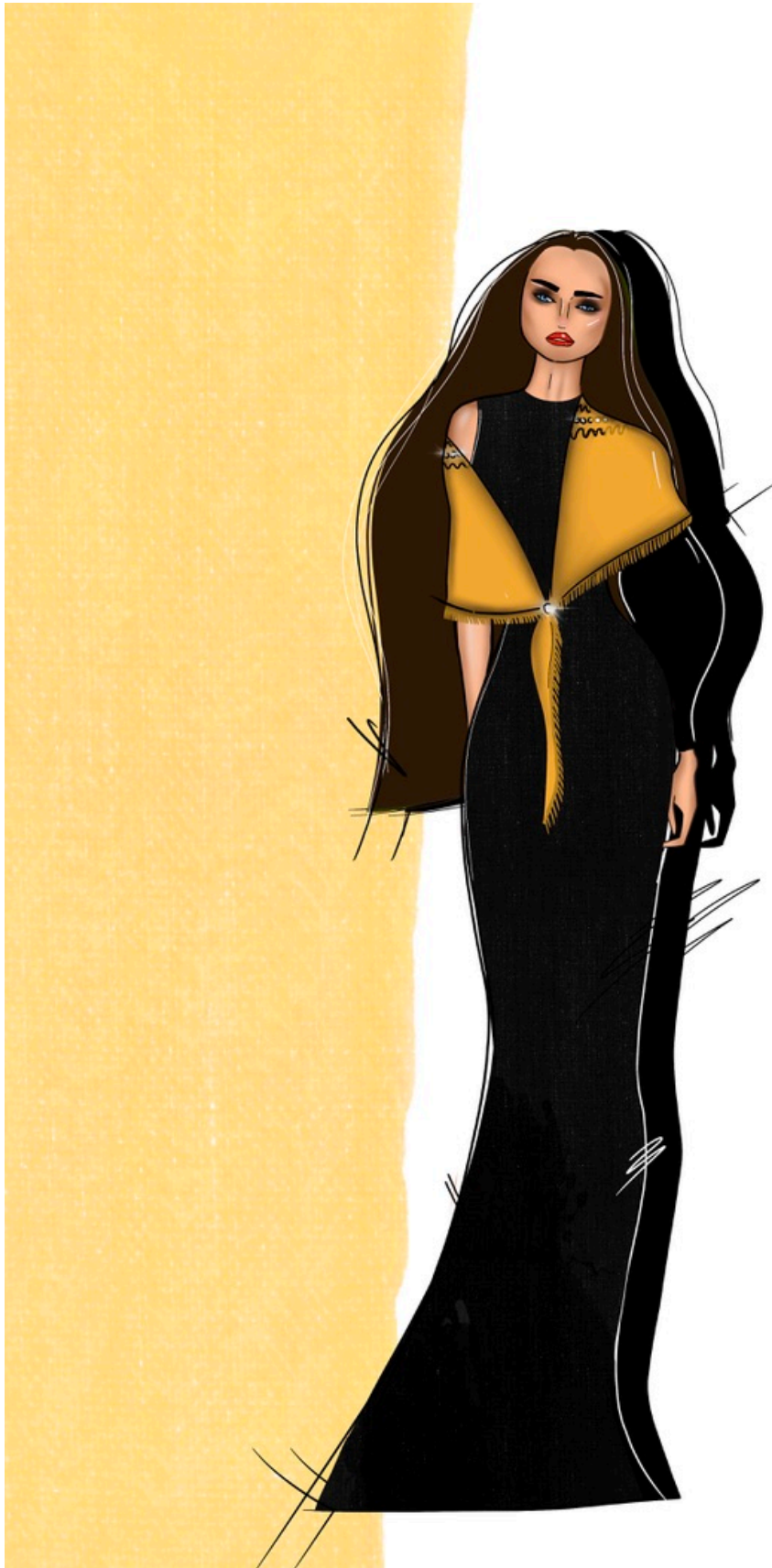
ILUSTRACIJA 5

ILUSTRACIJA 6

ILUSTRACIJA 7

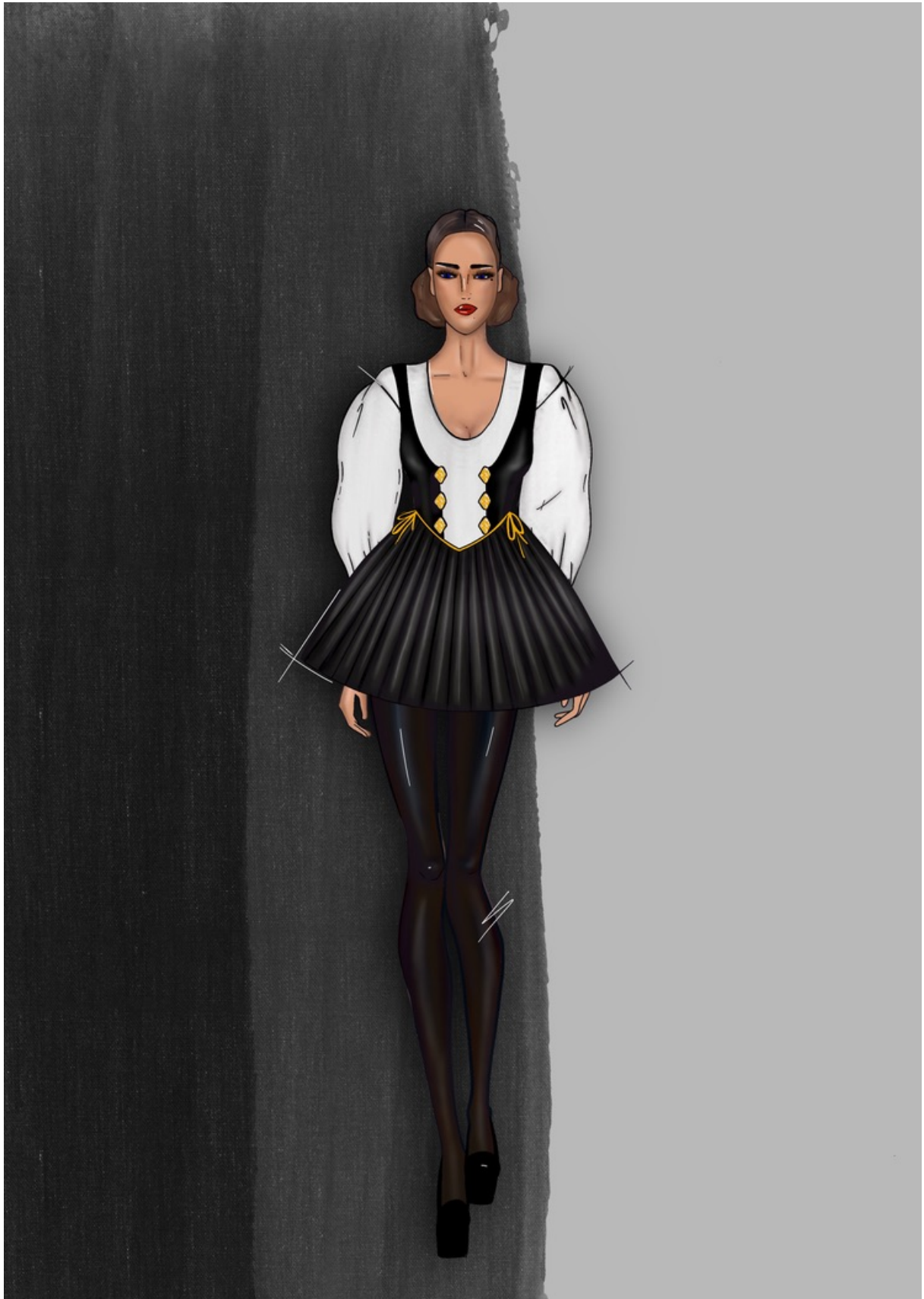
ILUSTRACIJA 8

ILUSTRACIJA 9

ILUSTRACIJA 10

ILUSTRACIJA 11

ILUSTRACIJA 12

ILUSTRACIJA 13

ILUSTRACIJA 14

ILUSTRACIJA 15

ILUSTRACIJA 16

6. ZAKLJUČAK

Narodne nošnje hrvatske pa tako i splitska narodna nošnja neprestan je izvor inspiracije što se tiče povijesne tradicije i kostima. Vizualno izrazito atraktivna splitska svečana nošnja kroz ovo istraživanje pokazala se i bogatom povijesnom pozadinom. Kroz ovo istraživanje prvi put sam se susrela s analiziranjem i istraživanjem odjeće podrijetlom iz 19. stoljeća. Pronalaženje informacija pokazalo mi je kako područja stare kulturne baštine nisu dovoljno istražena i za njima osim u muzejskom području nema velikog interesa. Ovim radom želim potaknuti mlade dizajnere i pobuditi interes za daljnje istraživanje ovog područja.

Dolazim do zaključka da je splitska narodna nošnja jedinstvena, iskače svojom skupocjenošću i kićenošću ali uz jednostavnost dizajna i umjerenost. Kao glavnu osobinu i nit vodilju kroz stvaranje ilustracija navodim upravo sklad. Sklad boja, materijala, ukrasa itd. Kroz istraživanje teme i kronološkog tijeka razvoja nošnje prikazuje se da u tri vremenske odrednice istovremeno paralelno postoje i razvijaju se različite varijante kostima. Istraživanje prati razvoj splitske nošnje od njezine pojave sve do njezine modernizacije.

Kao rezultat istraživanja rad sadrži 16 likovnih ostvarenja s ciljem očuvanja hrvatske kulturne baštine i očuvanja tradicijske siluete modernizacijom.

7. LITERATURA

1. Vojnović-Traživuk, B., 2002. Nošnja splitskih varošana u procesu nacionalne identifikacije. *Etnologica Dalmatica*, Svezak 11, pp. 7-143. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/108884>
(Datum pristupa: 5.9.2022.)
2. Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje split'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.
3. Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske.
4. Ivančić, S., 1999. Nakit u pučkoj kulturi i tradiciji. *Etnologica dalmatica* .
5. Koludrović, A., 1954. *Ženske varoške nošnje u sjevernoj i srednjoj dalmaciji*. 1 ur. Split: Etnografski muzej u Splitu.
6. Ribarić, J. R., 1975. *Narodne nošnje Hrvatske*. Zagreb: Spektar.

8. IZVORI SLIKA

SLIKA 1 : Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje split'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 2: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 3: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 4 : Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje spli'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 5: Skica traverse i krojni dio.

Preuzeto: <https://repositorij.ttf.unizg.hr/islandora/object/ttf%3A296/datastream/PDF/view>
(pristupljeno kolovoz, 2022).

SLIKA 6: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 7: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 8: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 9: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 10: Svečana narodna nošnja.

SLIKA 11: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 12: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 13: Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje spli'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 14: Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje spli'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 15: Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje spli'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 16: Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje spli'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 17: Vojnović-Traživuk, B., 2002. Nošnja splitskih varošana u procesu nacionalne identifikacije. *Etnologica Dalmatica*, Svezak 11, pp. 7-143. Preuzeto s:

<https://hrcak.srce.hr/108884>

(Datum pristupa: 5.9.2022.)

SLIKA 18: Vojnović-Traživuk, B., 2002. Nošnja splitskih varošana u procesu nacionalne identifikacije. *Etnologica Dalmatica*, Svezak 11, pp. 7-143. Preuzeto s:

<https://hrcak.srce.hr/108884>

(Datum pristupa: 5.9.2022.)

SLIKA 19: Vojnović-Traživuk, B., 2002. Nošnja splitskih varošana u procesu nacionalne identifikacije. *Etnologica Dalmatica*, Svezak 11, pp. 7-143. Preuzeto s:

<https://hrcak.srce.hr/108884>

(Datum pristupa: 5.9.2022.)

SLIKA 20: Vojnović-Traživuk, B., 2002. Nošnja splitskih varošana u procesu nacionalne identifikacije. *Etnologica Dalmatica*, Svezak 11, pp. 7-143. Preuzeto s:

<https://hrcak.srce.hr/108884>

(Datum pristupa: 5.9.2022.)

SLIKA 21: Vojnović-Traživuk, B., 2002. Nošnja splitskih varošana u procesu nacionalne identifikacije. *Etnologica Dalmatica*, Svezak 11, pp. 7-143. Preuzeto s:

<https://hrcak.srce.hr/108884>

(Datum pristupa: 5.9.2022.)

SLIKA 22: Vojnović-Traživuk, B., 2002. Nošnja splitskih varošana u procesu nacionalne identifikacije. *Etnologica Dalmatica*, Svezak 11, pp. 7-143. Preuzeto s:

<https://hrcak.srce.hr/108884>

(Datum pristupa: 5.9.2022.)

SLIKA 23: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 24: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 25: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 26: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 27: Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje spli'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 28: Ivančić, S., 2005. *U sjeni svetoga Duje spli'ska gradenca*. Split: Etnografski muzej Split.

SLIKA 29: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 30: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 31: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 32: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 33: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 34: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 35: Vidović-Begonja, I., 1988. *Narodna nošnja Splita*. Zagreb: Biblioteka Narodne nošnje Hrvatske

SLIKA 36: <https://slobodnadalmacija.hr/tag/kud-jedinstvo>
(pristupljeno kolovoz, 2022).

SLIKA 37: <https://slobodnadalmacija.hr/tag/kud-jedinstvo>
(pristupljeno kolovoz, 2022).

SLIKA 38: Fotografija, blagdan Sv. Duje 1994.g.

Preuzeto: <https://repositorij.ttf.unizg.hr/islandora/object/ttf%3A296/datastream/PDF/view>
(pristupljeno kolovoz, 2022).

ILUSTRACIJA 1 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 2 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 3 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 4 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 5 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 6 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 7 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 8 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 9 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 10 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 11 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 12 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 13 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 14 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 15 vlasništvo autorice

ILUSTRACIJA 16 vlasništvo autorice